

МЕДИЦИНСКО СПИСАНИЕ

ИЗДАВА

ВАРНЕНСКОТО МЕДИЦИНСКО ДРУЖЕСТВО.

Излиза на 1, 10 и 20 число сѣки мѣсецъ.

ЦѢНАТА ЗА ГОДИНА Въ БЪЛГАРИЯ 8 ЛЕВА Въ СТРАНСТВО 8½ « ЗЛАТНИ	ПОДПИСКИ СЕ ПРИЕМАТЪ ВЪ РЕДАКЦИЈАТА НА «Медицинско Списание», Варна.
--	--

СЪДЪРЖАНИЕ: *Холерата спорѣдъ най нова точка на зрѣнието.*
Училищна пиена. — Първата помощ при нещастни случаи. —

Холерата спорѣдъ най нова точка на зрѣнието.

отъ

Санитарния съвѣтникъ Д-ръ Р. Кохъ.

(Преведено отъ нѣмски отъ Д-ръ А. Головина).

(Продължение отъ № 15.)

Вънъ отъ човѣшкото тѣло и отъ неговитѣ испражнения, запятайната бацилла не се намѣри никѣдѣ въ природата, освѣнъ че Кохъ я намѣри въ единъ гюль въ Калкута, каевиго ги има много въ онѣзи мѣстность. Тѣ сж малки, обкрѣжени отъ колиби, блатъ, които даватъ на жителитѣ вода и служатъ за различни цѣли, както: за кѣпанне, за мненне на дрѣхитѣ, на домашнитѣ смѣдове и за вода за пиение. И нуждницитѣ се изливатъ все тамъ, тѣй што то трѣбва да се предполага, че гѣбитѣ сж влѣзли въ онзи гюль съ испражненнията на холернитѣ болни. Освѣнъ този случай холерната гѣба не се намѣри никѣдѣ въ природата, и за това, за да допълнимъ нейната естествена история и да хвърлимъ единъ погледъ върху нейното

произлизанне, ний трѣбва да се обърнемъ къмъ холернитѣ епидемии, за да можемъ да направимъ заключения за живота на тѣзи вредителни гѣби отъ тѣхнитѣ свойства и особености.

Холернитѣ епидемии ни дадоха слѣдующитѣ свѣденія: Холерата е една болѣсть епидемическа въ затѣтената частъ на Бенгала. Тамъ тя никога не пропадва, намалява се само въ дъждовнитѣ времена, за да върлува още по силно, щомъ дъжда се прекратява. Отъ тамъ тя, отъ време на време, пътува, всѣкий нѣтъ все по надалечъ и най ситиѣ обзе почти цѣлата земна повърхность. Ни въ една страна, освѣнъ въ Индия, тя никога не се е появила сама по себе си, а всѣкога може да се наблюдава нейното идване отъ къмъ Индия. Тя никога въ своето идване не е ходила по скоро отъ колкото пътуватъ хората и при това всѣкога е слѣдвала пътищата на човѣшкото съобщение. Това е единъ извѣстенъ фактъ, че по преди холерата е слѣдвала за караванитѣ, които идяхъ отъ Индия за въ Персия и отъ тамъ, по търговския пътъ, презъ Россія, дохождаше въ Европа. По късно, съ отваряннето на суезския каналъ и живо параходно съобщение помежду Индия и Европа, тя дойде по най краткия пътъ въ тѣзи послѣдната, презъ Червено Море. Благоприятни за нейното распространение сѣ религиознитѣ празници на идуситѣ въ Индия и пилигримствата на мухамеданитѣ въ священнитѣ градища Мекка и Медина въ Арабия. Единъ много поучителенъ примѣръ за зависимостта на холерата отъ човѣшкото съобщение съставлява, спорѣдь Коха, мѣстото за поклонение, Пури, на юго-западъ отъ Калкута, при брѣга на Бенгалския проливъ, където всѣка година се събиратъ много хиляди, повѣкога стотина хиляди хора. «Въ Пури, казва Кохъ, холерата съотвѣтствува на пълно на събирането на пилигримитѣ (хаджитѣ), и даже дъждовното време богато въ Бенгала холерата исчезва съвършенно, тукъ остава безъ послѣдствие». Но за насъ, европейцитѣ, особенно сѣ важни пилигримствата въ Мекка, защото отъ тамъ насъ ни угрожава всѣкога холерата и всички помнятъ, какъ на 1865 год. пилигримитѣ (хаджитѣ), които дойдоха отъ тамъ, донесоха холе-

рата почти по всичките портове на Средиземното Море. За това ще бжде интересно, да се послуша единъ интересенъ докладъ на D-r Stekotlis за положението въ Мекка. «Отъ долния Гангъ, пише той, кждѣто холерата винаги върлува, пжтватъ всѣка година отъ 15—20,000 индѣйски пилигрими въ Мекка и пре-насятъ на тамъ холерата, която намира тамъ повсѣкждѣ благоприятни условия за своето по нататъшно развитие. Наприм. на 1881 год. дойде вапора «Колумбпанъ» отъ Бомбей, кждѣто върлуваше тогава холерата, съ 650 пилигрими, въ Аденъ, донесе тамъ болѣстѣта, отиде отъ тамъ на Джедда, единъ портовий градъ, който се намира на разстояние на 18 часа отъ Мекка, на червеното море, остави тамъ своите пилигрими, и тутакси заразата въ Мекка достигна върха на своето развитие. Мекка е единъ мръсенъ градъ, съ 40.000 жители. Климата е неблагоприятенъ. Времето постоянно се измѣнява. Денната и нощната температура представляватъ голѣми колебания, силни вѣтрове и дъждове не се рѣдки. Водата се пие отъ цистерни или отъ кладеници, и тъй като въ времето на пилигримството тя става скъпа и остави малко, то пилигримите пиятъ, колкото могатъ, отъ священиия хагарския источникъ, който се намира въ вътрешността на Елъ-харамъ, святилището на мухамеданите, но дава една твърдѣ мжтна и солена вода. Въ тази Мекка пжтватъ всѣка година не по-малко отъ 100.000 души, тъй като всѣкий единъ отъ 180 милиони мухамедани счита за дългъ на своя животъ да иде поне веднажъ въ Мекка. Много отъ тѣзи пилигрими дохождатъ много бѣдни въ Мекка, безъ всѣкакво имущество, безъ да иматъ най-обикновените нужни за живота нѣща. Тамъ се събиратъ, тъй като всѣкий единъ пилигримъ, спорѣдъ средствата си, и въ память на Авраама убива за курбанъ, волове, овни, и камили, едно огромно количество трупове. При всичките гигиенически мѣрби и подобрения, които международната коммисия на здравието въ Цариградъ, е взимала отъ 1865 год. насамъ въ Мекка и около нея, обстоятелствата тамъ все таки се твърдѣ благоприятни за

развитието на холерата. Още на 1881 год. 5 процента на всичкитѣ пилигрими умрѣха отъ холера.»

Предъ видъ на тази голѣма опасностъ ние европейцитѣ можемъ да считаме за щастие че за пренасяние на холерата, отъ Арабия, съ вапоръ въ Европа, обстоятелствата се поблаготриятни за насъ. Съ вапоритѣ по откритото море холерата, ако тя е дошла отъ едно холерно мѣсто, се разпространява твърдѣ нарѣдко и скоро изгасва съвършено. Но извѣстни се случаи на нейното пренасяние съ вапоръ отъ мѣсто на мѣсто. Тѣй напр. много се е говорило за вапорната епидемия на «Франклина», който на 10 Октомврий 1871 г., 4 дена подиръ послѣдния холеренъ случай въ Штетинъ, отпътува отъ тамъ съ 486 пасажери на третя класса, 55 отъ 1, 2 класса и параходнитѣ служачи, за Ньюйоркъ. Въ Копенхагенъ и въ Християнщадъ той прие още 129 пасажери и 12 матроси. Фрахта състоеше отъ търговски стоки и 10 обзърнати въ платно сжиджци, съ парцали, къмъ които обаче никой нѣмаше право да се доближава. Преди всичко се разболѣха и умрѣха дѣца, отъ които загинаха отъ 18 (т. е. 10 дена слѣдъ отплуването на вапора) до 28 Октомврий 10, въ възрастъ отъ 1—5 години. На 28 Октомврий дойде първото разболѣване и смъртъ между възрастнитѣ, и случаитѣ на разболѣване тѣй се уголѣмиха, щото на 6 Ноемврий, когато вапора го спрѣха въ карантина въ Галифаксъ 42 души бѣха вече умрѣли. На 6 и 7 Ноемврий двама хамали дойдоха на вапора, единия за да му донесе чиста вода, другия да събере възглицата на едно мѣсто. И двамата се разболѣха подиръ нѣколко дена отъ холера, едновременно, и отъ втория болѣстята се распространи преди всичко въ неговата фамилия и отъ тамъ въ родното му мѣсто. Колкото и да бѣждтъ рѣдки подобни пренасяния на холерата съ вапори, за жалостъ достатъчно е да има единъ подобенъ болень за да распространи отъ заразенния портовий градъ болѣстята изъ цѣлата страна.

Въ земята, и въ другитѣ съответствующи за нея мѣста, на Европа, холерната гѣба силно се разпространява. Какъ се

предава тя отъ порта, въ който е пристигнала, по нататъкъ въ страната, за това ний имаме най добъръ примѣръ въ единъ случай, кѣдѣто една жена съ нейното болно отъ днарея дѣте дойде отъ Одесса, гдѣто върлуваше по онова време холера, въ здравата Германия, въ Алденбургъ, и донесе въ този градъ холера. Далечъ не всѣкога и не на всѣкъдѣ могатъ да се преслѣдятъ пжтищата по които минава холерата, по нѣкога тя слѣдва спорѣвъ течението на рѣкитѣ, по нѣкога тя прави каприциозни прескаквания. Но едно явление отдавна се е хвърлило въ очи, именно че нѣкои мѣстности оставатъ помежду други посѣтени отъ холера, и даже че станахж случаи отъ пренесена холера, безъ да се распространи тя, и да стане епидемическа. Тѣй напр. въ Европа, въ Швейцария, южнозападната Германія, и другитѣ страни, останахж доста пощадени, а въ останѣлата Германия отдѣлни нѣкои градища, на примѣръ Щутгардъ, Вюрцбургъ, Франкфуртъ на Майнъ, Креселдъ, Мюнстеръ, не имаж тѣзи болѣсти. Даже въ по малки крѣгове холерата показва, по единъ чуденъ начинъ, предпочтение къмъ нѣкоя опредѣлена почва и избѣгване на нѣкоя друга. Тѣй щото въ нѣкои мѣстности само една частъ отъ тѣхъ е имала холера, въ нѣкои улици само една страна, или само нѣколко къщи, най сѣти въ нѣкои къщи само единъ етажъ. Изобщо тя е по рѣдка въ високо лежащитѣ мѣстности и въ планинската почва на нѣкои градища, отъ колкото на низкитѣ мѣста и на брѣга на рѣкитѣ. Ако изучишъ тѣтелно този способъ на распространение на холерата, то ще дойдешъ къмъ резултата че свойството на почвата има голѣмо значение за нейното развитие. На това изучаване се е предалъ особно Петенкоферъ, йзвѣстния профессоръ отъ Мюнхенъ, който обаче се увлече съ твърдѣ едностранчиви заключения относително сжщността за развитието на холерата. Той е есновалъ тѣй наречената теория на почвенна вода, която той особно приспособи къмъ холера и тифусъ. Една почва, която добръ пропуска вода, казва Петенкоферъ, която лесно оставя да се стичатъ атмосферическитѣ осадъци и която скоро изсъхва, напр пѣсѣчна почва е,

както и онъзи която дълго време лежи подъ вода, неблагоприятна за холера. Напротивъ една почва препитана съ вода, но която съдържа още въздухъ, ако въ този послѣдния има много органически, гнили вещества, способствува за развитието на холернитѣ гъби. А по всѣждѣ, кждѣто почвата не е твърда канара, подъ единъ слой препитанъ съ въздухъ, има вода, която напълнява всичкитѣ пори на земята и която се нарича почвенна вода. Споредъ количеството на дъждоветѣ и споредъ дохажданieto отъ по високо стояща почва, височината на тѣзи почвенна вода се измѣнява, тя стои ту по дълбоко, ту по плитко. Ако се улучи една почва богата съ гнили растителни и животни части, а отъ горния слой на почвата, кждѣто вода нѣма, но все таки е мокро, притича въздухъ и топлина, то тѣзи почва става раскошно гнѣздо за всѣкакви органически зародиши на всевъзможни болѣсти, между друго и на случайно попадналата въ нея холерна гъба, която отъ почвата може сетнѣ да проникне въ жилищата вдигнати надъ нея. Възможно е сѣщо щото съ вода за пиение, вземана отъ такава почва, холернитѣ гъби да бѣждѣтѣ преглѣжнати, и въ полза на това предположение говорятъ цѣлъ редъ наблюдения. Тѣй на 1854 г., при една холерна епидемия въ Лондонъ, е било констатирано, че въ единъ окръгъ на града, който получаваше вода презъ 2 водопроводни компании, помежду жителитѣ които получаваха отъ една компания 153 отъ 10,000 умрѣха отъ холера, на противъ между другитѣ, на който вода за пиение доставляваше друга компания, която я взимаше погорѣ отъ течението на Темза и за това водата бѣше по-чиста, умрѣха само 26 отъ 10,000. Послѣ Ферстеръ показа че градищата на Силезия и Познанъ кждѣто холерата не е влизала се отличаваха всичкитѣ съ добра, чиста вода за пиение, а най сетнѣ въ цѣлъ редъ градища забѣлжиха силно спадване на холерната смъртностъ сравнително съ попереднитѣ епидемии подиръ въвеждане на добра вода, презъ добри водопроводи, както това стана въ Глазговъ, Манчестеръ, Калкута и т. н. Че освѣнъ качеството на почвата и времето играе едва роль при холернитѣ епидемии, това ний го казахме

вече на нѣколко мѣста. Студа безспорно препятствува на нейното развитие. Има освѣнъ това и едно индивидуално предрасположение къмъ болѣстѣта. Именно е имало безспорно наблюдение че всичкитѣ онѣзъ хора които се биле ослабени отъ болѣсти, отъ лошо питание, или отъ чрезмѣрно напругване на тѣхното тѣло, се биле преимущественно нападнати отъ холера. За това тя намира многобройни жертви въ пролетариата. Но и силни хора, въ холерното време ако придобиятъ едно несмилане на стомаха презъ настинка, или погрѣшка въ яденето, охотно се нападатъ отъ холера. (Слѣдва.)

Училищна гигиена.

Влиянието на училището върху здравието на дѣцата.

I.

Училището.

(Продължение отъ № 13).

Конструкцията. — Безъ да се впускаме въ техническитѣ подробности на конструкцията, ний ще се ограничимъ само съ указването на най общитѣ и най сѣществени условия които сѣ необходими за едно училище, устроено съобразно съ правилата на гигиената.

Както всѣка една къща, училището е единъ приютъ, който трѣбва да запазва тия, които го обитаватъ срѣщу промѣнчивоститѣ на атмосферата, срѣщу непостояннитѣ измѣнения на температурата, влагата и срѣщуразвълнуванята на въздуха.

По прѣди помѣнатитѣ правила, относително мѣстоположенето и поставката на училището, имамъ за цѣлъ да запазятъ училището отъ влага, отъ течението и разваленето на въздуха, произходящи отъ вънѣшни причини.

Почвата бѣде ли ‘внѣгя дренажа (обкопитѣ за оцѣждане) невъзможенъ или недостатъченъ, тогава начина на конструкцията и избора на материалитѣ трѣбва да се определя-

ватъ по тия възгледи, и да се направляватъ противъ тая опасностъ.

Относително начина на конструкцията, ако не може да се положи основа върхъ единъ пластъ здрава земя, трѣбва да се прави основата върхъ колове. И тогава трѣбва дърветата, отъ които ще се правятъ колове, да се киснатъ въ единъ металически разтворъ, за да могатъ дълго време да се упазятъ отъ дѣйствието на водата и да не угниватъ.

Трѣбва да се пресѣче влагата на земята посредствомъ широки изби, добръ провѣтрени; или пъкъ да се дигне много високо подземний катъ, и долищата му да се покрне съ единъ дебелъ пластъ отъ непроницателно вещество: цементъ, асфалтъ, (единъ видъ минерална смола) и други.

Избора на материала тоже е отъ голѣма важностъ. Мѣгкитъ и шупливи камъни трѣбва да се отхвърлятъ. Наскоро изваденитъ камъни отъ каменницата за дълго време съставляватъ источникъ на влага. Не добръ испеченитъ тувли лесно попиватъ и предаватъ водата отъ почвата и отъ дъждоветъ. Трѣбва да се употребяватъ добръ испечени тувли и добръ изсушени, или продупченитъ кухи тувли, въ които може да става обращение на въздуха. Пѣсчливий каменъ всякога бива влаженъ и по тая причина трѣбва да се отхвърля¹⁾.

Употребяването на хидролическа варъ (единъ видъ варъ, която става твърда, като се тури въ вода), римлянский цементъ, и поставяннето на височина въ зидоветъ на нѣколко редове хоризонтални пластове отъ непроницателни вещества, съставляватъ изобщо предпазливитъ мѣрки, които трѣбва да се зематъ.

Новия гипсъ съдържа двѣ трети отъ тежестта си вода. Зидоветъ, които дѣлятъ стани, преградкитъ въ които се употребява повече гипсъ съставляватъ источники на влага.

¹⁾ За да може да се познае единъ каменъ или една тувла до колко вода може да попи, зематъ единъ каменъ или една тувла отъ известна тѣжина и величина и ги държатъ три часа въ едно измѣрено количество вода, подиръ това премѣрватъ останалата вода и така се определява колко вода е попилъ камена или тувлата.

Отъ това слѣдва, че едно новосъзидано училище, или едно училище, на което сж правени значителни поправки въ зидоветѣ, не могатъ да се помѣстятъ ученицитѣ въ тѣхъ безъ опасностъ ¹⁾). Въобще, трѣбва най малко да се минятъ нѣколко мѣсеци, презъ което време училището широко да се провѣтрява и изсушава ако е нужно и чрезъ отопление, и послѣ да се помѣстятъ въ него ученици.

Сушутелнитѣ, водопзбѣгателнитѣ мазалки, металическитѣ книги съ които облѣпятъ стѣнитѣ, спиратъ влагата и не я оставятъ да се распръсва на вжтрѣ въ стаянтѣ.

Мазната боя позволява да се миятъ и перятъ често стаянтѣ. По нататѣкъ ний ще говоримъ за нейната важностъ.

Металическитѣ покриви трѣбва да се отхвърлятъ. Тѣ биватъ лѣтно време много топли, а зимно време студени, и трѣбва да се приематъ покриви съ керемиди или съ черни плочи. Плоскитѣ покриви задържатъ снѣга, и не сж удобни за сѣвернитѣ мѣста.

Най сетнѣ, предъ толкова ограниченный бюджетъ на първоначалното образование, и предъ необходимостта за незабавното изпълнение на неотлагаеми потрѣби, защо да не се опита устрояването на нѣколко училища просто само съ дървенъ материалъ или съ твърдѣ легки материали?

Отъ точка зрѣние на игиената, въ Съединенитѣ щати сж правила много опити както за училищата, така и за болницитѣ. Безъ стѣснение трѣбва да кажемъ, че всичкитѣ средства оставатъ недостатъчни за запазването отъ зараза едно здание, въ което постоянно живѣятъ навалица хора, които зараза малко по малко се влива въ таквато здания, каквото и да правятъ, преобрѣща ги на болѣзнородно огнище. Едно училище,

¹⁾ За да се познае до колко една стая е влажна, трѣбва, слѣдъ като се затворятъ всичкитѣ и дупки, да се постави всрѣдъ единъ сѣдъ съ негасена варъ на прахъ съ извѣстна тежестъ. Послѣ варъта да се претегле отново и разликата на тежестта показва количеството на водата която попила. Като се повтори отъ време на време тоя опитъ, може да се узнае до колко е изсушена стаята. По другъ единъ способъ изваждатъ отъ знда съ едно ерѣдло малко гипсъ, претеглюватъ го и послѣ го изсушаватъ. И ако слѣдъ изсушаваннето загубата на тѣжината не надминува 15 на 100, то зидоветѣ сж достатъчно изсушили, ако загубата бжде по-голяма то ще трѣба още да се суши зданнето.

една болница напримѣръ, създадени отъ дървенъ материалъ, коштуватъ малко; и така щомъ се признаятъ по една или друга причина, че не отговарятъ на предназначението си, тогава нѣма за какво да ги задържатъ, въ ущърбъ на здравето на тия, които ги обпитаватъ. Щомъ като се познамѣри единъ подобѣръ образецъ на училище, едно важно нововведение, деня, когато числото на ученицитѣ се увеличи и стане нужда да се направи по голѣмо училище; тогава може да се замѣсти съ малко разнски едно здание, което не е коштувало много, съ едно друго по здраво, по съответствующе на нуждитѣ. По тая система, всякога можемъ да имаме послѣднитѣ усъвършенствования.

То би било едно заблуждение, както отъ игненическа точка на зрѣнието, тъй и отъ административна, да се построяватъ нови училища, съ претенция на творчество и като да установяватъ единъ окончателенъ вѣченъ типъ ¹⁾; не е ли по благоразумно, да се правятъ постройкы съ мисълта, да се помѣстватъ отъ други, когато тѣ вече ще си изпълнятъ времето, когато ще се намѣри за по добро осъществяването на по удобни планове, или когато нови нужди ще се явятъ?

Нека да не забравяме, че ако и единъ планъ образецъ по нѣкогажъ да предпазва отъ по лошитѣ, то често той пречатствува на напредѣка, и на дирения на по доброто.

Изгльда на училището. — Училищното здание не трѣбва да бѣде украсено, пѣстро и надмѣнно, ако бѣде безъ тия безполезни украшения то не губи отъ приликата си която би му дали сходството на линиитѣ, съразмѣрноститѣ и краскитѣ. То трѣбва да има примѣрна чистота, приятна на око; надмѣнния изгльдъ на зданието не прави ученика повече да го почита; но той му внушава отвръщение за едно мѣсто, дѣто той трѣбва да дохожда сѣка заранъ съ удоволствие.

Нашитѣ училища отговарятъ ли на тия нужди? Повечето отъ градскитѣ училища сѣгъ тикнати въ тѣсни мѣста. Само сел-

¹⁾ Като напимѣръ, зданието на Варненската Държавна Гимназия.

скитѣ иматъ достатъчно пространство, свѣтлина, дървеса и цвѣтя. Иматъ ли за какво да завиждаме на оня практиченъ образецъ на селскитѣ училища направенъ отъ австрийското дружество «Приятеля на училището» (Comité der Schulfreunde)?

«Зданнето вънкашно има единъ изгледъ много скромень, но приятень. То се показва до половинна покрито съ лози и повитаци, прозорцитѣ биватъ украсени съ саксии отъ цвѣтя. Навредъ около училището, има градина доста обширна, въ която саждаатъ не само зеленчукъ за учителя, -но има и настоящи малки колекции отъ разни пшеници, цвѣтя, плодоносни дървеса, отъ лѣсови дървеса, лози и проч.; отъ тия образци едни сѣ назначени за уроцитѣ на земледѣлнето, градинарството, и отгледваннето дървеса, уроци които преподава учителя; други пакъ съставляватъ малкитѣ градини на ученицитѣ. тамъ ония ученици, които сѣ отличили най много въ таквато си уроци правятъ първитѣ си методически опити по градинарството».

«Предъ училището, паралелни мертеци и повалени греди служатъ за гимнастическитѣ упражнения на открито; ако нѣкъ общината е доста богата, то направятъ и едно покрито мѣсто за гимнастическитѣ упражнения, и то бива устроено и мебелировано по образца указанъ отъ най авторитетнитѣ професори; опаснитѣ упражнения, или тия които служатъ само за забавление сѣ отхвърлени, и намѣсто тѣхъ има постепенно обмислено и методическо тичение съ движения и мускуларни упражнения дѣйствително гигиенически.»

«Надъ вратата при входа единъ готтическый надписъ привѣтствува дѣцата съ добръ дошли: *«Научете се, работете и благодаренствувайте.»* Врѣхъ самия прагъ на класа пише: *«Не влизай тука безъ разсѣждане, отваряй си очитѣ и дръжъ душата си чиста.»* На всѣкий етажъ, на всѣка стая има нови надписи, които всички препорѣчватъ трудъ, благочестие, любовъ къмъ родителитѣ, къмъ отечеството, къмъ челоуѣчеството».

«Най долний земенъ етажъ е назначенъ за живѣението

на учителя, тоя етажъ нѣма никакви украшения, но е веселъ, чистъ и добръ распределенъ.»

«На първий етажъ се намира класса, единствения классъ, тъй като тукъ се описва едно селско училище, едно смѣсено училище: въ тоя классъ четири прозорици на лѣво, гледатъ къмъ истокъ, и два отзадъ даватъ достаточна свѣтлина, безъ да уморява зрѣнието. Освѣтъ класса, на същия етажъ има една друга стая по-малка, която служи за колекция и за шпектието: посрѣде сѣ поставени маси; по край стѣнитѣ джамакени, библиотеки, ботанически, зоологически, минерологически колекции, и пр.»

Входа на училището трѣба да бѣде лесенъ; при влизанieto стълбата не трѣба да има повече отъ едно или двѣ стѣпала, за да се отбѣгне всяка опасностъ за паданieto на дѣцата. Ако предъ зданието на училището има единъ дворъ, то трѣба да се направи пътъ отъ калдѣръмъ направенъ отъ минерална смола, или залянъ съ цементъ, за да не се разваля нито отъ водата, нито отъ горѣщината на слънцето. Въ странитъ дѣто има повече влага, дѣто ваятъ чести дъждове, добръ би било тоя пътъ да бѣде покритъ.

(Слѣдва.)

Първата помощъ при нещастни случаи.

Ръководство за самаритянскитѣ школи

въ петъ лекции

отъ

Д-ра Фридриха Есмарка,

Профессора на хирургията въ университета въ Килъ.

Отъ нещото неизмѣнено издание пресела отъ нѣмски Д-ръ А. Головина.

Предисловие отъ преводача.

Въ Германия съществува *самаритянско* дружество, което има за цѣль да распространява въ публиката свѣдения за първата помощъ, която трѣбва да се дава при нещастни случаи, презъ самаритянски школи. Тъзи помощъ тамъ я разбиратъ въ

такъвъ смисълъ, щото всѣкий единъ човѣкъ да знае съ какво да спомогне на другъ въ случай на едно нещастие, до гдѣто пристигне доктора. Онѣзи, които слѣдватъ курса въ тѣзи школи, и взиматъ участие въ упражненията, могатъ да издържатъ экзаменъ и да получатъ диплома. Тогава тѣ се наричатъ самаритяне, но съ това се задлѣжаватъ да даватъ помощъ безплатно. За необикновени способности, показани въ тѣзи областъ, дружеството си задържа правото да дава особни отличия. Това дружество се ръководи отъ единъ комитетъ, който избира помежду своитѣ членове двама президенти, единъ секретаръ и единъ ковчежникъ. Членовѣтъ на това дружество внасятъ наймалко по 1 марка на годината, а който внесе 20 марки, той става членъ за цѣлия си животъ.

Може съ време и у насъ да се основатъ дружества съ такива високо-хуманитарни цѣли, а до тогава трѣбва поне презъ печата да се стараемъ да разпространяваме въ массата свѣденія за подаване на първата помощъ въ нещастнитѣ случаи.

ПЪРВА ЛЕКЦІЯ.

ВВЕДЕНИЕ.

Ако азъ ви поканихъ да ви уча какъ да подавате първата помощъ при нещастни случаи, то нѣмамъ никакъ намѣрение да правя ненуждна помощъта на доктора. Напротивъ, азъ се надѣвамъ да ви покажа че въ повечето случаи помощъта на доктора е твърдѣ необходима. Но азъ желая да ви туря въ положение да употребявате такива мѣрки, които, трѣбва, догдѣто пристигне доктора, за да не станатъ нѣкои неоправими повреди, или да не загине съвършено вашия сродникъ, или просто ближепъ. Като се обърна назадъ, къмъ моята хирургическа дѣятелность, то можа да ви увѣря, че азъ безчисленно число пѣти съмъ съжелявалъ, че тѣй малко хора знаятъ какъ се дава първата помощъ при нещастнитѣ случаи. Това се ка-

сае, разбира се, най повече до бойното поле, където хиляди хора сж потегли, ръководими отъ любовъ къмъ човѣщината, но какъ малко отъ тѣхъ знаяхъ, какъ да помогнатъ. Но това се отнаси тъй сжщо и къмъ всѣкидневния животъ. Какъ много умиратъ всѣка година, които би могли да бждатъ спасени, ако имаше кой да имъ помогне о време. Дѣйствително, ужасно чувство е, да глѣдашъ какъ кръвта постоянно тече отъ раната, какъ съ всѣка една минута смъртта се наближава, безъ да знаешъ какъ да предотвърнешъ това нещастие. Влечението да помага на своятъ ближенъ въ нещастна случка осѣща всѣкий добъръ човѣкъ, но повечето се боятъ да си турятъ сами ръката, защото не знаятъ да ли не правятъ тѣ нѣщо наопаки и да ли нѣма да донесжтъ повече повреда, отъ колкото полза. За това менъ много ме радва като виждамъ че вие въ такова голѣмо количество послѣдвахте на моето викание за да се научите какво трѣбва да се прави въ такава нужда. Вие може би да знаете че азъ тукъ слѣдвамъ примѣра на английскитѣ поганитски рицари, които отъ 5 години насамъ, съ помощта на най-извѣстнитѣ доктори създадоха повеѣбждѣ въ Англия сжщо такива школи. Факта че вече повече отъ 40.000 лица отъ двата пола се изучиха въ такива школи говори за тѣхната неизмѣрима полза. Англичанитѣ наричатъ тѣзи школи «Ambulance classes», а нѣмцитѣ «Самаритянски», защо, нѣмамъ нужда да ви обяснявамъ. Като членъ на обществото отъ червения кръстъ азъ извикахъ тѣзи школи къмъ животъ. Много отъ помежду васъ въ време на войната сте оказвали самаритянски услуги, много други ще бждатъ готови ако въ случай се възгорн една война. Тѣй щото въ тѣзи лекции азъ ще обръщамъ постоянно внимание върху бойното поле. Азъ желая и се надѣвамъ щото подъ ръководството на червения кръстъ по всѣбждѣ въ Германия да възникнатъ подобни самаритянски школи и да донесжтъ, както въ военното, тъй и въ мирното време, полза.

Преди да почна да ви излагамъ какъ можете да давате нужна помощъ при поврежденнията и другитѣ нещастни случаи,

азъ трѣбва да ви представя едно кратко изложение на строе-
нието и на жизненната дѣятелностъ на човѣшкото тѣло, зна-
нието на което азъ у много отъ васъ не може да предполагамъ.
Днесъ азъ ще ви покажа какъ кокалитѣ съставляватъ скелета
на цѣлото тѣло, какъ мускулитѣ произвеждатъ всичкитѣ дви-
жения, какъ нервитѣ ставатъ посредници за всичката чувстви-
телна дѣятелностъ, за всичкитѣ осѣщания и движения; какъ
пнататѣкъ кръвта се разнася изъ цѣлото тѣло презъ дѣятел-
ността на сърдцето, какъ презъ диханието на кръвта се при-
нася необходимия за живота кислородъ, и какъ претото ѣде-
ние се преработва отъ стомаха и отъ червата и се предава на
соковетѣ.

Да започнемъ отъ кокалитѣ. Кокалитѣ, които съставляватъ ске-
лета, твърдата основа на тѣлото, сж твърди, ягки и износливи
тѣ носятъ на себе си и поддържатъ мекитѣ нѣжниѣ части;
тѣ обкржаватъ и охраняватъ най важнитѣ органи на живота
(мозъка отъ главата и отъ грѣбнака, сърдцето, дроба, вжтрѣш-
ноститѣ), правятъ възможни движенията съ помощта на свив-
китѣ и на мускулитѣ. Скелета състои отъ слѣдующитѣ части:

Главата.

20 кокала съставляватъ черепа и лицето, всичкитѣ ягко
свързани, съ исключение на долната челюсть, която може да
се движи въ става. Черепната куфина съдържа главния органъ
на живота — мозъка. Лицето съдържа въ свонѣ куфини по
голѣмата частъ на органитѣ на чувствата, окото (чувството на
глѣдаието), ушитѣ (слуха), носа (мирисванието) и языка (вкусъ).

Грѣбначния стълбъ

носн тѣлото, главата и ржцѣтѣ, закрива и охранява грѣбначния
мозъкъ (продълженнето на главния мозъкъ) и състои отъ 24
прѣшлена, които сж еластически соединени презъ хрющялеви
свързки, които позволяватъ на тѣлото да се наклонява и да се
обръща, и да ослабява ударитѣ (когато човѣкъ скача или пада).

Грждната клѣтка.

сѣстои отъ 12 ребра (7 истински и 5 лъжливи) които отзадъ се сѣединени съ гржднитѣ прѣшлени, и отъ грждната кость съ която ребрата се сѣединени презъ еластически хрющели. Грждната клѣтка обкружава грждната куфина, въ която се намиратъ най важнитѣ органи на кръвообращението и на диханнето, сърдцето и бѣлия дробъ. На долу, отъ коремната куфина, грждната клѣтка е отдѣлена съ една мускулозна преграда, гърдокоремната преграда.

Коритото (таза).

е единъ широкъ, ягкъ, кокаленъ прѣстенъ, който сѣстои отъ три голѣми кокала, отъ двѣ чреслени и отъ сѣдалищна кость. Той сѣставлява една ягка опора за тѣлото и за вътрешноститѣ и сѣединява тѣлото съ краката презъ яжки но твърдѣ подвижни стави.

Краищата

отъ които ние имаме 2 горни и двѣ долни, ржцетѣ и краката. Всѣкий единъ отъ горнитѣ краища сѣстои отъ ключицата, отъ плещката, отъ плещната кость, отъ двата кокала (лъчевата и лакатната кость) които сѣставляватъ предплещието, и отъ ржката, която сѣстои отъ 27 малки кокалчета (8 на преддълъята, 5 на длънта и 14 на прѣститѣ). -- Горнитѣ краища се много поподвижни отъ колкото долнитѣ, защото се закачени за подвижната плещка. Всѣкий единъ отъ долнитѣ краища сѣстои отъ бедренната кость, отъ голѣмата и малката свирка, и отъ пета, която е сѣставена отъ 26 малки кокалчета, отъ които 7 принадлежатъ на стъпалото, 5 на предъстъпалото и 14 на прѣститѣ.

Слѣдва.